

Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка
Кафедра української мови
Кафедра української літератури та теорії літератури

Віра Котович, Мар'яна Маркова, Петро Мацьків

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Навчально-методичний посібник

2026

Рекомендувала вчена рада Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 26. 06. 2026 р.)

Рецензенти:

Галина Сабат, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри зарубіжної літератури та полоністики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Марія Федурко, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Віра Котович, Мар'яна Маркова, Петро Мацьків

Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Дрогобич, 2026. 60 с.

Навчально-методичний посібник розроблено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» і вміщує матеріал теоретичного та практичного характеру.

Посібник адресовано здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань А Освіта, предметної спеціальності А4.01 Середня освіта (Українська мова і література), які навчаються за освітньо-професійними програмами Середня освіта (Українська мова і література, мова і література (англійська)) та Середня освіта (Українська мова і література).

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Наука як система уявлень про світ.....	6
Методи наукового дослідження.....	10
Науковий стиль як функціональний різновид літературної мови, що забезпечує пізнавально-інформативні потреби суспільства у сфері науки, освіти та виробництва.....	14
Види науково-дослідницької роботи студентів. організація, планування та етапи наукового дослідження	18
Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження.....	23
Академічна доброчесність та її порушення. плагіат як спосіб порушення авторського права	28
Формування антикорупційної поведінки здобувачів освіти в сучасному освітньому середовищі.....	33
Науково-педагогічна діяльність учителя-словесника.....	41
Формування культури сталого розвитку засобами мови та літератури: дослідницькі підходи та методи.....	46
Питання для самостійного опрацювання з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень».....	56
Список рекомендованої літератури.....	57

ВСТУП

У сучасних умовах реформування освіти, глобалізації наукового простору та утвердження гуманітарних цінностей особливої ваги набуває підготовка вчителя-словесника нового покоління – педагога-дослідника, здатного до творчого мислення, аналітичної діяльності та постійного саморозвитку. Вчитель української мови і літератури має бути не лише носієм знань, а й творцем культурного простору, провідником національної ідеї, інтерпретатором художніх і мовних явищ, а отже – особистістю з розвиненим науковим світоглядом і сформованими дослідницькими компетентностями.

У цьому контексті навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» посідає провідне місце в системі професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Вона формує критичне мислення, розкриває логіку наукового пізнання, озброює майбутнього вчителя методами аналізу мовних, літературних і педагогічних явищ, навчає обґрунтовано будувати власну наукову позицію, аргументовано доводити результати спостережень, формулювати узагальнення і висновки.

Опанування методології наукових досліджень є невід’ємною умовою формування дослідницької культури учителя української мови і літератури, здатного здійснювати кваліфікаційну, науково-методичну, експериментальну та проєктну діяльність. Адже сучасний педагог має не лише викладати навчальний матеріал, а й уміти критично оцінювати мовні процеси, осмислювати новітні тенденції розвитку мовознавства, літературознавства, педагогіки, психології, застосовувати наукові підходи до вирішення практичних проблем навчання й виховання.

Навчально-методичний посібник покликаний допомогти магістрам систематизувати знання про сутність, структуру, принципи та методи наукової діяльності, оволодіти логікою побудови дослідження – від вибору теми до оформлення й апробації результатів. Тут розглянуто питання визначення наукової проблеми, постановки мети й завдань, вибору об’єкта та предмета

дослідження, формулювання гіпотези, добору методів та інструментарію, аналізу отриманих результатів. Особливу увагу приділено питанням методологічного підґрунтя досліджень, зокрема специфіці лінгвістичного аналізу тексту, методам інтерпретації художнього твору, особливостям застосування порівняльно-історичного, структурного, когнітивного, комунікативного та культурологічного підходів у сучасній науці про мову й літературу.

Важливим аспектом змісту запропонованих матеріалів є формування навичок академічної доброчесності, антикорупційної поведінки, культури наукового письма, дотримання норм цитування, коректного використання джерел і уникнення академічного плагіату. Уміння створювати оригінальні тексти наукового, науково-методичного та публіцистичного характеру, коректно покликатися на думки інших дослідників, логічно структурувати матеріал і дотримуватися вимог наукового стилю є складовою частиною професійної компетентності майбутнього вчителя.

Навчально-методичний посібник укладено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень», зорієнтовані на підготовку магістрів предметної спеціальності А4.01. Середня освіта (Українська мова і література) і покликані забезпечити методологічну, науково-теоретичну та практичну базу для виконання індивідуальних і колективних дослідницьких завдань, підготовки кваліфікаційних робіт, наукових публікацій, участі в студентських конференціях тощо.

У його структурі – теоретичний блок (базові поняття програмових тем та питання для самостійного опрацювання) та практичний блок, рубрикований у такий спосіб: *Дайте відповіді на запитання; Пошуково-творчі завдання; Практичні завдання; Запитання та завдання для самоконтролю.*

Запропоновані запитання та завдання слугують для укладання завдань самостійних робіт та завдань контрольної роботи.

Після основного матеріалу наведено узагальнений список рекомендованої літератури, що охоплює всі теми ОК «Методологія наукових досліджень».

НАУКА ЯК СИСТЕМА УЯВЛЕНЬ ПРО СВІТ

Базові поняття теми

Сутність і виникнення науки. Етапи розвитку науки. Наука та інші форми знання. Різновиди позанаукового знання (паранаукове, псевдонаукове, квазінаукове, антинаукове). Системність наукового знання. Функції науки в житті суспільства. Основні принципи наукового пізнання. Наукова спільнота як суб'єкт наукового дослідження. Види наукових досліджень (фундаментальні та прикладні). Класифікація наукових досліджень та наук (природничі, гуманітарні, технічні, суспільні). Наукові школи. Наукові революції. Внесок українських вчених у розвиток науки. Наукова спадщина Івана Франка. Розвиток сучасної науки.

Теоретичний блок

Функції науки: пізнавальна (відкриття нових фактів і закономірностей); культурно-світоглядна (формування наукової картини світу), прогностична (передбачення можливих шляхів розвитку явищ і процесів), практична (використання знань у виробництві, техніці, медицині, освіті тощо).

Наука – одна з найважливіших форм суспільної свідомості, яка забезпечує цілеспрямоване пізнання довкілля, формування нових знань і вироблення практичних рішень для людської діяльності. Вона постає як складна система, що поєднує в собі теоретичні уявлення, методи та практичні результати. У сучасному світі наука є провідним чинником прогресу, визначає розвиток техніки, економіки, освіти й культури.

Основні ознаки науки: об'єктивність; системність; здатність перевірити і повторити результати; наявність спеціальних методів дослідження та категорій. Етапи розвитку науки: від міфології й філософії до сучасної науки.

- Античність – зародження філософських і природничих знань.
- Середньовіччя – панування богослов'я, поява університетів.
- Епоха Відродження – розвиток природознавства, перші наукові експерименти.

- Новий час (XVII–XVIII ст.) – формування класичної науки, розвиток механіки.
- XIX–XX ст. – індустріалізація, відкриття в галузі хімії, фізики, біології, поява гуманітарних наук.
- XX–XXI ст. – інформаційна революція, виникнення міждисциплінарних напрямів, штучного інтелекту, біотехнологій.

Структура науки: фундаментальні й прикладні дисципліни.

Наукове знання – це особливий вид знання, що характеризується системністю та раціональністю. Його структура включає:

1. Факти – емпіричні дані, отримані в результаті спостережень чи експериментів.
2. Закони – відображення сталих зв'язків між явищами.
3. Теорії – системи ідей і понять, які пояснюють явища.
4. Гіпотези – наукові припущення, які потребують перевірки.

У XXI ст. наука розвивається під впливом глобалізації та цифрових технологій. Основні тенденції:

1. Інтердисциплінарність – інтеграція природничих, технічних і гуманітарних наук. Інтердисциплінарність – це якість або процес поєднання знань, методів та підходів із різних наукових дисциплін для дослідження певного об'єкта або явища, яке виходить за межі однієї галузі знань. Це інтеграція багатьох сфер для досягнення глибшого та повнішого розуміння теми, ніж це можливо в межах традиційного дисциплінарного підходу.

2. Цифровізація – широке використання комп'ютерних технологій, штучного інтелекту. Цифровізація – це комплексний процес інтеграції цифрових технологій у всі сфери життя та діяльності, що призводить до глибокої трансформації бізнес-процесів, суспільних відносин, освіти та державних послуг. Це не лише переведення інформації в цифровий формат (оцифрування), але й створення нових цифрових продуктів та послуг, зміна бізнес-моделей і формування нового, цифрового суспільства.

3. Інтернаціоналізація – міжнародні наукові проєкти та програми. Інтернаціоналізація – це процес поширення будь-якого явища, діяльності чи продукту за межі національних кордонів, що включає інтеграцію міжнародних аспектів, адаптацію до глобальних умов та розширення діяльності на міжнародні ринки. Термін може стосуватися як економічної сфери (міжнародна торгівля, рух капіталів), так і технологій (підготовка програмного забезпечення для різних мов), освіти (інтеграція міжнародних вимірів у діяльність університету) чи культури.

4. Прикладна орієнтація – зосередженість на вирішенні конкретних соціальних, екологічних та економічних проблем. Прикладна орієнтація – це фокус освітньої програми на здобутті практичних навичок та вмінь, що готують випускника до безпосередньої роботи за фахом на реальному ринку праці.

5. Етичний вимір – актуалізація питань біоетики, екології, академічної доброчесності. Етичний вимір – це оцінне ставлення до певної діяльності або явища з погляду добра і зла, а також інших категорій етики. Це аналіз того, наскільки певна діяльність є моральною чи аморальною, і які наслідки вона має з етичних принципів.

ОТЖЕ,

наука є складною системою уявлень про світ, яка постійно розвивається. Вона поєднує знання, методи та практичні досягнення людства. Сьогодні наука визначає темпи суспільного прогресу й формує нову цивілізаційну парадигму, що ґрунтується на інтеграції знань, високих технологіях та етичних принципах. Усвідомлення ролі науки як системи дає змогу майбутнім фахівцям розуміти сучасні процеси й активно долучатися до розвитку наукового простору.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Які функції виконує наука?
2. Дайте визначення науки та поясніть її роль у розвитку суспільства.
3. Що таке наукова картина світу?
4. Назвіть основні ознаки наукового знання.

5. Чим відрізняються природничі та гуманітарні науки?
6. Що таке науковий факт, теорія, гіпотеза, закон?
7. Наведіть приклади методів наукового пізнання та поясніть їхню роль.
8. Яка взаємодія існує між науковою теорією і практикою?
9. Чому наука є динамічною системою уявлень про світ?

Пошуково-творчі завдання:

1. Складіть класифікацію наук за різними критеріями (предмет дослідження, методи, цілі).
2. Проведіть порівняльний аналіз наукового і ненаукового знання.
3. Визначте приклади сучасних наукових відкриттів і поясніть їхнє значення для суспільства.
4. Напишіть коротке есе (1–2 сторінки) на тему: «Як наука змінює наше уявлення про світ».
5. Складіть схему «Наука як система знань», включивши теорії, факти, закони та методи.

Практичні завдання

1. Аналіз наукової проблеми: оберіть одну сучасну наукову проблему і опишіть, як наука формує наше розуміння цієї проблеми.
2. Вивчення джерел: підберіть три наукові статті з різних галузей науки і порівняйте підхід до вирішення проблеми в кожній.
3. Рольова гра: розділіть групу на представників природничих та гуманітарних наук, обговоріть, як кожна з них пояснює одну і ту ж проблему.
4. Складання глосарію: підготуйте список 10 ключових термінів теми («науковий факт», «теорія», «гіпотеза», «закон», «парадигма»), дайте їм визначення.
5. Дискусійне завдання: обговоріть тезу: «Наука завжди об'єктивна». Висловіть аргументи «за» і «проти».

Запитання та завдання для самоконтролю:

1. Поясніть, чому наукове знання є системним і обґрунтованим.
2. Наведіть приклади застосування наукових знань у практичній діяльності.

3. Поясніть відмінності між науковою гіпотезою та науковим законом.
4. Опишіть етапи розвитку наукового знання від факту до теорії.
5. Складіть коротку характеристику науки як соціальної інституції.

МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Базові поняття теми

Об'єкт, предмет, мета, завдання та класифікація наукових досліджень. Метод, методика, методологія: співвіднесення понять. Класифікація методів наукового дослідження: спеціально-наукові, загальнонаукові, філософські. Емпіричні методи наукового дослідження: спостереження, опис, порівняння, вимірювання, експеримент. Теоретичні методи наукового дослідження: аналіз і синтез, індукція, дедукція та ін. Філософські та загальнонаукові методи дослідження. Діалектика як вчення про розвиток та метод дослідження. Етапи процесу наукового дослідження.

Теоретичний блок

Поняття методу. Методи наукового дослідження є основою процесу пізнання, оскільки саме за їх допомогою наука отримує нові знання. Поняття *метод* означає упорядковану систему прийомів, засобів і операцій, які використовують для досягнення певної мети. У науковому контексті метод визначає спосіб дослідження явищ природи, суспільства та мислення.

- Метод – це спосіб пізнання, що дозволяє досліднику цілеспрямовано аналізувати об'єкт.
- Методологія – система принципів і підходів, які регулюють вибір і застосування методів.
- Методика – практичне застосування методів у конкретному дослідженні, сукупність процедур і прийомів.

Отже, методологія є загальною теоретичною основою, метод – інструментом, а методика – конкретним способом його реалізації.

Методологія науки вивчає принципи, структуру та логіку побудови наукових методів, а також їхню взаємодію. Ефективність будь-якого

дослідження залежить від правильного вибору методів, їх поєднання та відповідності меті дослідження.

Класифікація методів наукового пізнання

Методи наукового дослідження поділяють на кілька рівнів:

1. Загальнонаукові методи – використовувані в усіх науках (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення).
2. Спеціально-наукові методи – характерні для певних дисциплін (архівний метод в історії, експеримент у фізиці, лінгвістичний аналіз у мовознавстві).
3. Міждисциплінарні методи – поєднують підходи різних наук (математичне моделювання, соціологічні опитування, статистичні методи).

Емпіричні методи

Емпіричні методи базуються на безпосередньому досвіді, спостереженні та експерименті.

- Спостереження – цілеспрямоване й організоване вивчення об'єкта без активного втручання.
- Експеримент – штучне створення умов для вивчення явища з можливістю повторення і контролю.
- Вимірювання – кількісна характеристика об'єктів і процесів.
- Опис – фіксація спостережуваних властивостей у словесній чи графічній формі.
- Анкетування та опитування – методи збору інформації від респондентів, часто використовують у соціальних та педагогічних науках.

Теоретичні методи

Теоретичні методи дають змогу осмислювати факти, пояснювати й прогнозувати закономірності.

- Аналіз – поділ об'єкта на частини для глибшого вивчення.
- Синтез – поєднання частин у єдине ціле.
- Порівняння – вияв подібностей і відмінностей між явищами.
- Абстрагування – відокремлення суттєвих рис явища від несуттєвих.
- Ідеалізація – створення уявного об'єкта.

- Моделювання – створення спрощеної копії об'єкта для дослідження.
- Системний підхід – вивчення явищ у їхніх взаємозв'язках.
- Індукція та дедукція – рух від фактів до загальних висновків і навпаки.

Сучасні методи наукових досліджень

У ХХІ ст. поширюються інноваційні методи, що поєднують класичні прийоми з технологіями:

1. Комп'ютерне моделювання – використання математичних моделей і програмних симуляцій.
2. Методи аналізу великих даних (Big Data) – обробка масивів інформації для пошуку закономірностей.
3. Кейс-метод – аналіз конкретних ситуацій для вироблення рішень.
4. Міждисциплінарні підходи – інтеграція природничих, соціальних і гуманітарних наук.
5. Методи віртуальної та доповненої реальності – для візуалізації складних процесів.

Вибір методів у науковому дослідженні

Правильний вибір методу залежить від:

- мети та завдань дослідження;
- специфіки об'єкта;
- рівня розвитку науки;
- ресурсних можливостей.

Поєднання різних методів забезпечує більш повне й об'єктивне дослідження.

ОТЖЕ,

методи наукового дослідження є основним інструментом отримання нових знань. Вони поділяються на емпіричні та теоретичні, а також набувають сучасних форм у зв'язку з розвитком інформаційних технологій. Правильний вибір та комбінування методів забезпечують надійність і новизну результатів, що є основою розвитку науки.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Дайте визначення наукового методу дослідження.
2. Які основні групи методів наукового пізнання ви знаєте?
3. Чим відрізняються теоретичні методи від емпіричних?
4. Назвіть приклади теоретичних методів та поясніть їх застосування.
5. Перерахуйте основні емпіричні методи дослідження.
6. Що таке аналіз, синтез, індукція та дедукція в науковому дослідженні?
7. Поясніть суть порівняльного та історико-логічного методів.
8. Що таке експеримент у науковому дослідженні?
9. Чим метод спостереження відрізняється від методу опитування?
10. Яка роль комбінованих методів у проведенні наукового дослідження?

Пошуково-творчі завдання:

1. Складіть таблицю «Методи наукового дослідження: теоретичні та емпіричні», наведіть приклади для кожного методу.
2. Проведіть короткий аналіз наукової статті: визначте, які методи дослідження були використані автором.
3. Напишіть есе на тему: «Чому правильний вибір методу дослідження визначає якість наукової роботи».
4. Підготуйте короткий опис трьох сучасних досліджень з вашої спеціальності та вкажіть, які методи застосовано.
5. Складіть схему «Процес наукового дослідження та методи на кожному етапі».

Практичні завдання

1. Застосування методу спостереження: оберіть соціальну чи мовну ситуацію та складіть короткий звіт про результати спостереження.
2. Використання експерименту: розробіть простий експеримент для перевірки гіпотези у сфері мовознавства або літературознавства.
3. Аналіз та синтез: доберіть три наукові джерела з однієї теми, проаналізуйте їх та сформулюйте власні узагальнені висновки.

4. Опитування: розробіть коротку анкету для дослідження мовленнєвої поведінки студентів або учнів.
5. Дедукція та індукція: на основі спостережуваних даних складіть узагальнення та сформулюйте гіпотезу.

Запитання та завдання для самоконтролю:

1. Поясніть, чому наукове дослідження потребує чіткого вибору методів.
2. Визначте, які методи дослідження найбільш придатні для соціолінгвістичних досліджень.
3. Наведіть приклади комбінованого застосування теоретичних та емпіричних методів.
4. Складіть коротку характеристику методу експерименту та його основні етапи.
5. Розробіть план міні-дослідження з обґрунтуванням вибору методів.

НАУКОВИЙ СТИЛЬ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ РІЗНОВИД ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПІЗНАВАЛЬНО- ІНФОРМАТИВНІ ПОТРЕБИ СУСПІЛЬСТВА У СФЕРІ НАУКИ, ОСВІТИ ТА ВИРОБНИЦТВА

Базові поняття теми

Науковець і його мова. Основні ознаки та функції наукового стилю. Мовні засоби наукового стилю: лексичні, морфологічні, синтаксичні. Досконалий науковий текст: дієвість наукового тексту; механізми впливу на читача; головні чинники виразності; виражальні можливості. Значення наукового стилю для розвитку науки й освіти. Формування професійної комунікації.

Визначення наукового стилю.

Науковий стиль – це функціональний різновид української літературної мови, який використовують для формулювання, пояснення, аргументації та передачі наукової інформації в галузі науки, освіти та виробництва.

Основні функції:

- Інформативна – передача об’єктивної наукової інформації.

- Комунікативна – забезпечення фахового спілкування.
- Пізнавальна – сприяє засвоєнню нових знань.
- Когнітивна – формування понять, термінів, концепцій.

Ознаки наукового стилю:

- Об'єктивність викладу (відсутність емоційності, оцінок).
- Точність (уживання термінів, визначень, цифрових даних).
- Логічність (послідовність, аргументованість думок).
- Однозначність (уникнення двозначності, метафоричності).
- Стисло-розгорнутий виклад (конкретність + достатня повнота).
- Уніфікованість (використання загальноприйнятих форм і структур).
- Використання пасивних конструкцій.
- Наявність логічних зв'язків та мовних кліше.

Жанри наукового стилю:

- Наукова стаття.
- Дисертація.
- Монографія.
- Реферат.
- Анотація.
- Тези доповідей.
- Рецензія.
- Методичні рекомендації.
- Науково-популярні тексти.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Що таке науковий стиль мовлення?
2. Яка основна мета наукового стилю?
3. У яких сферах застосовується науковий стиль?
4. Які основні жанри наукового стилю ви знаєте?
5. Чим відрізняється науковий стиль від публіцистичного або художнього?
6. Назвіть основні мовні ознаки наукового стилю.

7. Що таке терміносистема і чому вона важлива в науковому стилі?
8. Яку роль відіграє логічність і послідовність у науковому тексті?
9. Як виявляється об'єктивність у науковому стилі?
10. Чому в науковому стилі не допускається емоційно-експресивна лексика?
11. Які лексичні особливості притаманні науковому стилю?
12. Наведіть приклади типових мовних кліше, вживаних у наукових текстах.
13. Як у науковому стилі передають об'єктивну думку автора?
14. Які синтаксичні конструкції переважають у науковому стилі?
15. Чому в науковому стилі часто використовують пасивні конструкції?

Пошуково-творчі завдання:

1. Чому важливо дотримуватися норм наукового стилю при написанні курсових чи магістерських робіт?
2. Як уникнути плагіату в науковому тексті?
3. Чому необхідно оформлювати покликання на джерела у науковому тексті?
4. Що таке анотація, рецензія, реферат і до якого стилю вони належать?
5. Як правильно структурувати науковий текст?

Практичні завдання

1. Визначення ознак стилю. Прочитайте наведений фрагмент тексту та назвіть ознаки, які свідчать про його науковий стиль:

Назви поселень, мотивовані флоролексемами або дендрологічні ойконіми, не раз ставали об'єктом ономастичного дослідження, головню за лексико-семантичного їхнього розгляду, а отже, ще від робіт Ф. Палацького, Ф. Міклошича, В. Ташицького та інших відомих слов'янських учених. Щоправда, відапелятивні ойконіми в працях багатьох сучасних дослідників розглядаються далеко не однозначно. Часто не безпосередньо апелятив, а однойменний з ним мікротопонім ставав іменням заселеного людиною об'єкта. Однак не маючи повного словника народних географічних термінів, провести однозначну межу між назвою місцевості й однойменним апелятивом украй важко, а часто навіть неможливо. Лінгвокультурологічне опрацювання таких назв населених пунктів семантику онімів тісно пов'язує з вивченням культури іменотворення та допомагає простежити лінгвістичний механізм структурно-дериваційних процесів (В.Котович).

2. Стилiстичне редагування. Переробiть текст публiцистичного стилю у науковий:

Святкування рiчницi з дня народження Лесi Українки в Ковелi завжди вiдбувається пiднесено i творчо. Задля цього гуртується вся культурно-освiтня громада мiста, залучаються всi, хто може подати цiкаву iдею, збагатити Лесине свято своєю участю. Щорiчний мистецький вечiр, присвячений Лесиним роковинам, тут прагнуть органiзувати так, щоб вiн не був схожий на попереднiй, щоб подарувати землякам справжню радiсть спiлкування з мистецтвом i митцями, з гостями мiста, з творчiстю генiальної землячки. Ковельчани й досi вiдчувають той глибокий духовний зв'язок, який навiки з'єднав з ними авторку «Лiсової пiснi», i називають її просто: «Наша Леся». У лютому тут влаштовуються художнi виставки, вiдбуваються творчi зустрiчi, проводяться конкурси й семiнари, пов'язанi з життям i творчiстю генiальної Лесi (Г. Сидорук).

4. Робота з мовними клiше. Доповнiть речення науковими зворотами:

Актуальнiсть теми зумовлена...

Метою дослiдження є...

У науковiй лiтературi поняття «текст» трактується як...

У результатi проведеного аналізу встановлено...

Слiд пiдкреслити, що...

5. Упiзнаванiсть стилю. Визначте стиль i пояснiть, чому це не науковий стиль:

І так минав нам час. Осiнь танула, як воскова свiчка, ставала все прозорiшою i легкою. Жадна земля випила за лiто сонце, i воно стало блiде, анемiчне. А земля мусила вмирати од голоду й спраги, бо чаша сонця стала порожня. Вже блакитний шовк неба покрився мереживом чорних гiллячок, наче ажурною мантильєю. Потому почалися дощi i вiтри. Природа довго боролась, шумiла, протестувала i не хотiла скоритись. А таки мусила. В покорi нижче спустилось сiре та обважнiле небо i придушило дахи домiв у мiстечку та вершечки дерев. В покорi прилiпивсь до землi мокрий, зрудiлий лист або жалко трiпавсь мiж чорних галузок. Далина дивилась з-помiж дерев помутнiлим оком. В покорi плазували дорогами, немов сiрi вужi, блискучi болотянi колiї (М.Коцюбинський).

Запитання та завдання для самоконтролю:

Яку роль відіграє науковий стиль у розвитку сучасної науки?

Чому важливо дотримуватись норм і стандартів наукового стилю?

У чому відмінність наукового стилю від публіцистичного чи художнього?

ВИДИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ. ОРГАНІЗАЦІЯ, ПЛАНУВАННЯ ТА ЕТАПИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Базові поняття теми

Науково-дослідна робота студентів. Напрями організації науково-дослідної роботи студентів. Завдання науково-дослідної роботи студентів. Види наукових публікацій. Монографія, підручник, навчальний посібник, наукова стаття. Доповідь, тези доповіді, науковий звіт. Рецензія та анотація. Конспект та реферативний виклад матеріалу. Курсова робота, її завдання, зміст та методика виконання. Стаття як окремий вид наукової роботи студента. Використання наукової літератури як основного джерела дослідження. Етапи виконання науково-дослідної роботи. Етап формулювання проблеми та мети дослідження. Етап визначення об'єкта та предмета дослідження і формулювання робочої гіпотези. Поняття про модель та моделювання. Призначення моделей у науковому дослідженні. Етап експериментального дослідження. Обробка, аналіз та узагальнення матеріалів дослідження.

Теоретичний блок

Науково-дослідна робота студентів є невід'ємним елементом освітнього процесу у закладах вищої освіти. Вона спрямована на формування навичок самостійного пошуку, аналізу, узагальнення та застосування знань. Дослідницька діяльність студентів виконує не лише освітню, а й професійно-орієнтовану функцію, оскільки готує майбутніх фахівців до творчого вирішення проблем у майбутній професії.

Під науково-дослідницькою роботою студентів розуміють цілеспрямовану діяльність, спрямовану на отримання нових знань, розвиток наукового мислення та формування навичок самостійного дослідження.

Завдяки науково-дослідній роботі здобувачі освіти:

- оволодівають методами наукового пізнання;
- вчаться критично мислити;
- набувають досвіду аналізу й узагальнення;
- формують дослідницькі та комунікативні компетенції.

Види науково-дослідних праць: реферат, анотація, рецензія, курсова робота, стаття, магістерська робота, участь у конференціях.

Умовно виділяють два основні напрями НДР:

Навчально-дослідницька робота

Це робота, що інтегрується у навчальний процес:

- написання рефератів, есе, аналітичних оглядів;
- підготовка доповідей та презентацій на семінари;
- участь у навчальних експериментах;
- виконання курсових та дипломних робіт.

Позанавчальна науково-дослідна робота

Вона має добровільний характер і здійснюється у вільний від занять час:

- робота у наукових гуртках та проблемних групах;
- підготовка наукових статей, тез доповідей;
- участь у конференціях, олімпіадах, конкурсах;
- виконання індивідуальних і колективних досліджень у межах кафедральних чи міжкафедральних тем.

Форми реалізації науково-дослідницької роботи студентів

1. Індивідуальні завдання (есе, проекти, дослідження).
2. Колективні дослідження під керівництвом викладачів.
3. Конкурсні форми (олімпіади, гранти, наукові стартапи).
4. Публікаційна активність (статті у фахових виданнях, тези конференцій).

Організація наукового дослідження здобувачів освіти.

Організація НДР передбачає:

- визначення теми дослідження (з урахуванням наукових інтересів студента і кафедри);
- підбір джерельної бази (література, архіви, інтернет-ресурси, бази даних);
- співпрацю з науковим керівником;
- участь у наукових заходах для апробації результатів.

Роль наукового керівника полягає у:

- консультуванні щодо теми та структури роботи;
- спрямуванні студента у виборі методів;
- допомозі в аналізі та інтерпретації результатів;
- контролі термінів виконання роботи.

Планування науково-дослідницької діяльності

Ефективність наукової роботи залежить від планування. План містить:

- мету дослідження;
- завдання (що саме потрібно зробити для досягнення мети);
- етапи виконання;
- терміни;
- очікувані результати;
- форми представлення результатів (стаття, звіт, презентація).

Етапи наукового дослідження

1. Вибір теми (актуальність, новизна, практичне значення).
2. Ознайомлення зі станом проблеми (аналіз літератури, попередніх досліджень).
3. Формулювання гіпотези та завдань дослідження.
4. Вибір методів (емпіричних і теоретичних).
5. Збір фактичного матеріалу (спостереження, експеримент, анкетування, аналіз текстів).
6. Опрацювання даних (статистичний і логічний аналіз).
7. Формулювання висновків та узагальнень.

8. Апробація результатів (конференції, семінари, публікації).
9. Оформлення наукової роботи.

Проблеми та шляхи вдосконалення НДРС

Основними проблемами є:

- низька мотивація студентів;
- брак часу через навчальне навантаження;
- недостатнє фінансування науки;
- обмежений доступ до баз даних і сучасної літератури.

Шляхи вдосконалення:

- інтеграція науки в освітній процес;
- стимулювання публікаційної активності;
- створення студентських наукових журналів та платформ;
- міжнародна співпраця.

ОТЖЕ,

науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти є важливою складовою частиною підготовки майбутніх фахівців. Вона формує вміння працювати з інформацією, розвиває критичне мислення, забезпечує здатність до інноваційної діяльності. Організація, планування та дотримання етапів дослідження створюють умови для успішного виконання студентами наукових завдань.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Назвіть основні види науково-дослідницької роботи студентів.
2. Чим відрізняються курсові та магістерські дослідження від наукових публікацій або конференційних доповідей?
3. Що таке організація наукового дослідження?
4. Які основні етапи наукового дослідження виділяють у студентській роботі?
5. Поясніть, чим відрізняється планування дослідження від його організації.
6. Назвіть основні завдання підготовчого етапу дослідження.

7. Як визначають об'єкт та предмет дослідження в науковій роботі здобувача освіти?
8. Що таке постановка мети та завдань дослідження?
9. Як оцінюється ефективність організації наукової роботи здобувача освіти?
10. Наведіть приклади способів контролю прогресу наукового дослідження.

Пошуково-творчі завдання:

1. Складіть таблицю «Види науково-дослідницької роботи здобувачів освіти» з прикладами завдань для кожного виду.
2. Розробіть календарний план курсової або роботи, включаючи етапи збору та аналізу даних.
3. Напишіть коротке есе на тему: «Чому організація дослідження впливає на його якість».
4. Виберіть тему для студентського дослідження та визначте об'єкт, предмет, мету та завдання.
5. Підготуйте схему «Етапи наукового дослідження та методи на кожному етапі».

Практичні завдання

1. Складання плану дослідження: оберіть тему курсової роботи та розпишіть її етапи від вибору теми до підготовки висновків.
2. Організація роботи: визначте послідовність збору джерел, проведення спостереження або експерименту.
3. Розробка методики дослідження: виберіть методи, що підходять для обраного дослідження, та обґрунтуйте їх використання.
4. Контроль прогресу: розробіть таблицю, у якій зазначте строки виконання кожного етапу та критерії оцінки.
5. Презентація плану дослідження: підготуйте коротку презентацію, пояснюючи обрану структуру та методику роботи.

Запитання та завдання для самоконтролю:

1. Опишіть основні види науково-дослідницької роботи студентів і наведіть приклади.
2. Поясніть, чому планування є ключовим етапом успішного дослідження.
3. Розкрийте послідовність етапів наукового дослідження здобувача освіти.
4. Визначте, які завдання ставляться на підготовчому етапі дослідження.
5. Складіть короткий план власного дослідницького проєкту, зазначивши об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА ЯК КВАЛІФІКАЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Базові поняття теми

Вимоги та оформлення магістерських робіт. Планування написання роботи магістрантом. Складання індивідуального плану роботи магістранта. Розробка календарного плану виконання випускної науково-кваліфікаційної роботи. Розробка плану впровадження результатів наукових досліджень. Реферування літератури. Обґрунтування теми, розробка її змісту, проведення наукового дослідження, апробація результатів дослідження у практиці діяльності об'єктів дослідження. Послідовність виконання кваліфікаційної роботи магістра. Формулювання висновків і пропозицій; оформлення списку використаних джерел, додатків; літературне редагування й технічне оформлення. Вимоги до кваліфікаційної роботи магістра. Технологія підготовки кваліфікаційної роботи магістра.

Теоретичний блок

Поняття та значення магістерської роботи.

Магістерська робота є кваліфікаційним дослідженням, яке демонструє здатність здобувача вищої освіти застосовувати знання, отримані під час навчання, для розв'язання наукових і практичних завдань у галузі своєї спеціальності. Вона свідчить про рівень професійної підготовки, аналітичні навички, вміння працювати з науковою інформацією та формулювати власні висновки.

МР виконує кілька функцій:

- Науково-дослідницька – демонструє уміння здобувача вищої освіти проводити самостійне дослідження, використовувати наукові методи та підходи.
- Контрольна – дає змогу перевірити глибину та системність знань, володіння методологією наукового пізнання.
- Практична – результати дослідження можуть мати безпосереднє застосування у професійній діяльності.
- Освітня – формує компетенції, необхідні для подальшої професійної кар'єри або наукової роботи.

Вибір теми магістерської роботи

Вибір теми є ключовим етапом, оскільки від цього залежить якість дослідження та мотивація студента. Основні принципи:

1. Актуальність – тема має відповідати сучасним науковим і практичним проблемам.
2. Наукова новизна – можливість виявлення нових аспектів, узагальнень або підходів.
3. Практичне значення – робота повинна бути корисною для фахової діяльності.
4. Особисті інтереси студента – тема повинна відповідати інтересам та планам подальшої кар'єри.

Структура магістерської роботи

Стандартна структура магістерської праці включає:

1. Титульний аркуш – інформація про заклад, студента, керівника, тему.
2. Зміст – переліки розділів, підрозділів і сторінок.
3. Вступ – актуальність, мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи, гіпотеза.
4. Огляд літератури – аналіз сучасних досліджень, виявлення прогалин, формулювання наукової проблеми.

5. Основна частина – 2–4 розділи: теоретична база, емпіричне дослідження, аналіз результатів.
6. Висновки та рекомендації – підсумки роботи, практичні пропозиції, підтвердження гіпотези.
7. Список використаних джерел – наукові праці, нормативні документи, електронні ресурси.
8. Додатки – таблиці, графіки, діаграми, ілюстрації, що доповнюють основний текст.

Методологія та методи виконання магістерської роботи.

Методологія магістерської роботи включає:

- Вибір наукового підходу (класичний, системний, інтердисциплінарний).
- Визначення методів (теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, моделювання; емпіричні: спостереження, експеримент, опитування, статистичний аналіз).
- Розробка дослідницького плану.
- Збір та опрацювання матеріалів.
- Інтерпретація результатів.

Вибір методів залежить від об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження. Поєднання кількох методів підвищує надійність і валідність отриманих результатів.

Організація процесу виконання магістерської роботи

1. Підготовчий етап – вибір теми, погодження з науковим керівником, складання календарного плану.
2. Аналітичний етап – огляд джерел, формулювання проблеми, побудова теоретичної моделі.
3. Емпіричний етап – проведення досліджень, збір даних, експеримент або опитування.
4. Аналітичний та узагальнювальний етап – обробка даних, формування висновків, порівняння з результатами попередніх досліджень.
5. Оформлення роботи – підготовка тексту до подання на захист.

6. Апробація та захист – представлення результатів науковій спільноті та комісії.

Основні вимоги до магістерської роботи

- Науковість та обґрунтованість – висновки мають бути підтверджені фактами та даними.
- Системність і логічність – структура роботи повинна відповідати науковій логіці.
- Актуальність та новизна – результати повинні мати наукову та практичну значущість.
- Самостійність та оригінальність – власний внесок здобувача вищої освіти є ключовим критерієм оцінки.
- Дотримання академічної доброчесності – повний облік джерел, уникання плагіату.
- Якісне оформлення – відповідність стандартам оформлення тексту, покликань та списку літератури.

Типові труднощі здобувача освіти під час виконання магістерської роботи:

- недостатньо конкретна або занадто широка тема;
- дефіцит сучасних джерел або доступу до них;
- складності у застосуванні методів дослідження;
- недостатня самостійність і залежність від керівника;
- проблеми з оформленням та академічною доброчесністю.

Роль магістерської роботи у професійній підготовці

Магістерська робота дає змогу здобувачеві освіти:

- закріпити набуті знання та практичні навички;
- підготуватися до науково-педагогічної діяльності;
- сформувати компетентності для вирішення професійних і прикладних завдань;
- отримати перший досвід публікаційної та конференційної діяльності.

Магістерська робота виступає завершальним етапом підготовки фахівця, демонструючи готовність до самостійної наукової та професійної діяльності.

ОТЖЕ,

магістерська робота є ключовим елементом освітньо-наукової програми, що поєднує навчальні, дослідницькі та практичні функції. Її успішне виконання формує у магістра дослідницькі компетентності, навички критичного мислення, систематизації знань та наукового аналізу, необхідні для професійної і наукової діяльності.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Дайте визначення магістерської роботи та її основної мети.
2. Чим магістерська робота відрізняється від курсової роботи?
3. Які основні етапи виконання магістерської роботи?
4. Що таке об'єкт і предмет дослідження у магістерській роботі?
5. Як формулюють мету та завдання кваліфікаційного дослідження?
6. Які методи наукового дослідження найбільш ефективні для магістерської роботи?
7. Що містить у собі структура магістерської роботи?
8. Які вимоги до оформлення списку використаних джерел та покликань?
9. Чим відрізняються теоретичний та практичний розділи магістерської роботи?
10. Які критерії оцінки магістерської роботи та захисту дослідження?

Пошуково-творчі завдання:

1. Складіть таблицю «Етапи підготовки та виконання магістерської роботи» з коротким описом кожного етапу.
2. Виберіть тему магістерської роботи та визначте об'єкт, предмет, мету та завдання.
3. Складіть план магістерської роботи з обґрунтуванням актуальності та новизни дослідження.
4. Проведіть огляд наукових джерел за обраною темою та підготуйте аналітичну записку з основними результатами.

5. Розробіть схему «Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження» з основними етапами та методами дослідження.

Практичні завдання

1. Розробка методики дослідження: оберіть методи (теоретичні та емпіричні), які будуть застосовані у вашому дослідженні, і обґрунтуйте їх вибір.
2. Підготовка матеріалів: зберіть ключові джерела та проаналізуйте їх для включення у магістерську роботу.
3. Написання розділу «Основна частина»: складіть план теоретичного та практичного розділів.
4. Оформлення списку джерел: складіть бібліографію за стандартом APA, Chicago або іншим, прийнятим у вашому закладі, стандартом.
5. Підготовка до захисту: складіть коротку презентацію з основними результатами та висновками вашого дослідження.

Запитання та завдання для самоконтролю:

1. Опишіть етапи підготовки та виконання магістерської роботи.
2. Поясніть відмінність між курсовою та магістерською роботою за рівнем науковості та обсягом.
3. Наведіть приклади методів дослідження, які застосовують у магістерській роботі.
4. Складіть план магістерської роботи з обґрунтуванням актуальності та новизни теми.
5. Розробіть коротку схему «Магістерська робота: структура та етапи виконання».

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ЇЇ ПОРУШЕННЯ. ПЛАГІАТ ЯК СПОСІБ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Базові поняття теми

Поняття, зміст та предмет академічної доброчесності та її соціальне призначення. Критерії визначення предмету академічної доброчесності. Права

та обов'язки студентів. Положення університетів щодо регулювання етичних норм. Діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Можливості й правила використання інтелектуальної власності. Забезпечення захисту прав інтелектуальної власності. Авторські права учасників освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Плагіат. Види плагіату. Умови і причини «епідемії плагіату» в Україні. Університетські положення про запобігання плагіату. Плагіат у цифровому світі. Формування академічної культури через ознайомлення студентів із поняттям інтелектуальної власності, основними правилами використання оригінальних текстів, цитування й оформлення покликань як основний засіб недопущення плагіату.

Теоретичний блок

Академічна доброчесність: принципи (чесність, довіра, повага, відповідальність).

Академічна доброчесність – це система моральних, етичних і професійних принципів, що регулюють поведінку учасників освітнього процесу та науки. Вона включає чесність, об'єктивність, відповідальність і повагу до інтелектуальної власності.

Основні принципи академічної доброчесності:

1. Чесність – відсутність підробок, фальсифікацій, списування.
2. Об'єктивність – оцінка знань, результатів досліджень та робіт без упередженості.
3. Поважання прав інтелектуальної власності – правильне оформлення цитат і покликань.
4. Відповідальність – за дотримання академічних правил і результат власної роботи.
5. Прозорість та відкритість – публікація результатів, готовність до перевірки.

Академічна доброчесність є фундаментом розвитку науки, сприяє формуванню професійної культури та довіри в науковому середовищі.

Порушення академічної доброчесності

Порушення академічної доброчесності може проявлятися у різних формах:

1. Плагіат – використання чужих ідей, текстів, результатів без належного посилання.
2. Фальсифікація – підробка або спотворення даних, результатів досліджень.
3. Фабрикація – створення вигаданих фактів, дослідів чи джерел.
4. Списування – копіювання чужих робіт під час виконання завдань або під час тестів.
5. Недобросовісне співробітництво – порушення правил колективної роботи або неприйнятна участь у спільних проєктах.

Наслідки порушень можуть бути серйозними: зниження оцінок, відрахування, анулювання наукових публікацій, втрати академічної репутації.

Інтелектуальна власність: поняття та об'єкти

Інтелектуальна власність – це права особи на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації.

Основні об'єкти інтелектуальної власності:

- Авторське право – літературні, наукові, художні твори.
- Суміжні права – права виконавців, видавців, виробників фонограм.
- Патенти та винаходи – технічні рішення, корисні моделі, винаходи.
- Торговельні марки – символи, логотипи, бренди.
- Секрети виробництва – ноу-хау, технологічні процеси.

Право інтелектуальної власності охороняється законом, а його порушення тягне за собою цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Плагіат як спосіб порушення авторського права

Плагіат – це неправомірне використання чужих текстів, ідей чи результатів як власних. Основні форми плагіату:

1. Повний плагіат – копіювання цілої роботи.
2. Частковий плагіат – запозичення фрагментів тексту або ідей.

3. Мозаїчний плагіат – вставлення чужих речень у власний текст із невеликими змінами.
4. Самоплагіат – повторне використання власних публікацій без покликань на попередню роботу.

Наслідки плагіату в науковій діяльності:

- зниження наукового рейтингу автора;
- відкликання публікацій;
- юридична відповідальність;
- втрата академічної та професійної репутації.

Методи запобігання порушенням академічної доброчесності

1. Правильне цитування та оформлення покликань – використання стандартів APA, Chicago, MLA тощо.
2. Використання спеціального програмного забезпечення – антиплагіатні системи (Turnitin, Unicheck, Grammarly).
3. Навчання студентів принципам академічної доброчесності – лекції, семінари, тренінги.
4. Контроль та нагляд – перевірка робіт викладачами та керівниками.
5. Формування етики дослідника – розвиток відповідальності, самостійності та критичного мислення.

Взаємозв'язок академічної доброчесності та якості наукових результатів

Дотримання академічної доброчесності забезпечує:

- достовірність результатів досліджень;
- надійність наукових висновків;
- розвиток критичного мислення;
- підтримку репутації наукового середовища.

Високий рівень академічної доброчесності сприяє формуванню етичної культури студентів і молодих науковців, що є основою сталого розвитку науки.

Практичні рекомендації для здобувачів освіти:

- завжди вказуйте джерела інформації та авторів ідей;
- використовуйте власну аргументацію й висновки;

- плануйте час для підготовки роботи, щоб уникнути спокуси порушувати правила;
- використовуйте технології перевірки на плагіат перед поданням роботи;
- консультуйтеся з науковим керівником щодо етичних питань.

ОТЖЕ,

академічна доброчесність та захист інтелектуальної власності є фундаментальними складовими частинами якісної наукової підготовки. Порушення цих принципів, зокрема плагіат, негативно впливають на репутацію студента та результати дослідження. Дотримання етичних норм, правильне оформлення джерел та розвиток власного наукового потенціалу забезпечують успішне навчання та подальшу професійну діяльність.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Дайте визначення академічної доброчесності та поясніть її значення.
2. Назвіть основні принципи академічної доброчесності.
3. Які види порушень академічної доброчесності ви знаєте?
4. Що таке інтелектуальна власність і які її основні об'єкти?
5. Як закон захищає інтелектуальну власність?
6. Що таке плагіат і які його основні види?
7. Чим плагіат шкодить науковій діяльності та репутації дослідника?
8. Які наслідки можуть бути за порушення академічної доброчесності?
9. Як правильно оформлювати цитати та джерела інформації?
10. Які технології допомагають запобігти плагіату?

Пошуково-творчі завдання:

1. Проведіть аналіз своєї наукової роботи або есе на наявність можливого плагіату.
2. Напишіть коротке есе на тему: «Чому академічна доброчесність важлива для науки та освіти».
3. Підготуйте список 10 ключових правил цитування та оформлення джерел.

4. Створіть схему «Інтелектуальна власність та її порушення».

Практичні завдання

1. Оформлення джерел: складіть бібліографію за стандартом APA або іншого прийнятого стандарту для наукової роботи.
2. Аналіз кейсу: розгляньте конкретний випадок плагіату у наукових публікаціях і запропонуйте шляхи уникнення подібних порушень.
3. Складання правил академічної доброчесності: підготуйте коротку пам'ятку для здобувачів освіти.
4. Дискусійне завдання: обговоріть тезу «Самоплагіат – це порушення академічної доброчесності». Аргументуйте «за» і «проти».

Запитання та завдання для самоконтролю:

1. Опишіть основні види порушень академічної доброчесності.
2. Поясніть, що таке інтелектуальна власність та які її об'єкти.
3. Наведіть приклади плагіату та методи його запобігання.
4. Складіть коротку схему «Академічна доброчесність і порушення авторського права».

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Базові поняття теми

Корупція, антикорупційна поведінка, антикорупційна культура, культура законності, доброчесність, професійна етика педагога, правова свідомість, правова культура, громадянська доброчесність, прозорість і підзвітність, конфлікт інтересів, корупційні ризики в освітній сфері, антикорупційне виховання, антикорупційна компетентність, формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти, запобігання та протидія корупції, відповідальна поведінка, освітнє середовище, етичне прийняття рішень.

Теоретичний блок

Сутність поняття антикорупційної поведінки.

У сучасних умовах розвитку суспільства одним із важливих завдань освіти є формування в здобувачів освіти цінностей доброчесності, відповідальності та нетерпимості до будь-яких проявів корупції. Освітня система покликана не лише забезпечувати набуття знань, умінь і навичок, а й сприяти становленню особистості з високим рівнем правової культури та громадянської свідомості.

Корупція є складним соціальним явищем, що полягає у використанні службового становища, владних повноважень або пов'язаних із ними можливостей для одержання неправомірної вигоди. Корупційні практики негативно впливають на розвиток держави, підривають довіру до суспільних інститутів, гальмують процеси демократизації та соціального прогресу.

Антикорупційна поведінка – це система свідомих дій та вчинків особистості, заснованих на принципах законності, доброчесності, справедливості, відповідальності та неприйняття корупційних проявів. Вона передбачає дотримання морально-етичних норм, правових вимог і готовність протидіяти корупції в різних сферах суспільного життя.

Антикорупційна культура як основа антикорупційної поведінки.

Формування антикорупційної поведінки нерозривно пов'язане з розвитком антикорупційної культури особистості. Антикорупційна культура охоплює систему знань, цінностей, переконань і моделей поведінки, які забезпечують усвідомлене неприйняття корупції та готовність діяти відповідно до принципів доброчесності.

Основними складниками антикорупційної культури є:

- знання про сутність, причини та наслідки корупції;
- розуміння правових механізмів запобігання корупції;
- усвідомлення особистої відповідальності за дотримання норм законодавства;
- сформованість морально-етичних цінностей;
- готовність до відповідальної громадянської поведінки.

Високий рівень антикорупційної культури сприяє розвитку критичного мислення, здатності аналізувати суспільні явища та ухвалювати рішення на основі принципів законності й справедливості.

Роль освіти у формуванні антикорупційної поведінки

Освіта є одним із ключових інструментів профілактики корупції. Саме в процесі навчання та виховання закладаються основи правової культури, громадянської відповідальності та етичної поведінки особистості.

Формування антикорупційної поведінки здобувачів освіти передбачає:

- ознайомлення з основами антикорупційного законодавства;
- розвиток правової свідомості та громадянської активності;
- виховання нетерпимості до корупційних проявів;
- формування навичок етичного прийняття рішень;
- залучення здобувачів освіти до обговорення суспільно важливих проблем;
- створення в закладі освіти атмосфери відкритості, прозорості та справедливості.

Особливе значення має особистий приклад педагогічних працівників, які повинні демонструвати високі стандарти професійної етики та доброчесності.

Принципи формування антикорупційної поведінки здобувачів освіти

Ефективне формування антикорупційної поведінки ґрунтується на таких принципах:

- законності – дотримання вимог законодавства та правових норм;
- доброчесності – чесність, відповідальність і справедливість у діяльності та спілкуванні;
- прозорості – відкритість освітнього процесу та прийняття рішень;
- партнерства – взаємодія педагогів, здобувачів освіти, батьків та громадськості;
- системності – послідовне впровадження антикорупційного виховання на всіх рівнях освіти;

- ціннісної спрямованості – утвердження моральних і громадянських цінностей.

Методи формування антикорупційної поведінки

У сучасному освітньому середовищі ефективними є такі методи та форми роботи:

- аналіз проблемних ситуацій і кейсів;
- дискусії та дебати з антикорупційної тематики;
- рольові та ділові ігри;
- проєктна діяльність;
- тренінги з розвитку критичного мислення;
- волонтерські та громадянські ініціативи;
- інформаційно-просвітницькі заходи.

Застосування інтерактивних методів сприяє усвідомленню здобувачами освіти особистої відповідальності за власні вчинки та формуванню стійких моделей доброчесної поведінки.

ОТЖЕ,

формування антикорупційної поведінки здобувачів освіти є важливим напрямом сучасної освітньої політики та необхідною умовою становлення відповідального громадянина. Антикорупційна культура, правова свідомість, доброчесність і громадянська відповідальність виступають фундаментом для запобігання корупційним проявам та утвердження принципів демократичного суспільства. Від ефективності освітньої діяльності у цьому напрямі значною мірою залежить формування покоління, здатного діяти відповідно до норм права, етики та суспільного блага.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Що таке корупція та які її основні прояви в суспільстві?
2. Як ви розумієте поняття «антикорупційна поведінка»?
3. Які цінності лежать в основі антикорупційної поведінки особистості?
4. У чому полягає сутність антикорупційної культури?

5. Яку роль відіграє освіта у формуванні нетерпимості до корупції?
6. Чому важливо формувати антикорупційну поведінку здобувачів освіти?
7. Які принципи повинні лежати в основі антикорупційного виховання?
8. Як особистий приклад педагога впливає на формування антикорупційних цінностей учнів?
9. Які корупційні ризики можуть виникати в освітньому середовищі?
10. Які методи та форми роботи сприяють формуванню антикорупційної поведінки здобувачів освіти?
11. Що означає поняття «конфлікт інтересів» і чому його важливо уникати?
12. Як критичне мислення допомагає протидіяти корупційним проявам?
13. Яким чином правова культура пов'язана з антикорупційною поведінкою?
14. Які ознаки свідчать про сформованість антикорупційної компетентності особистості?
15. Які кроки може здійснити заклад освіти для створення антикорупційного освітнього середовища?

Пошуково-творчі завдання

1. Опрацюйте нормативно-правові документи, що регулюють питання запобігання та протидії корупції в Україні. Визначте їхню роль у формуванні антикорупційної культури громадян.
2. Підготуйте інформаційне повідомлення на тему «Антикорупційна культура як чинник розвитку демократичного суспільства».
3. Розробіть пам'ятку для здобувачів освіти «10 правил антикорупційної поведінки в освітньому середовищі».
4. Створіть ментальну карту «Чинники формування антикорупційної поведінки особистості», виокремивши правові, моральні, соціальні та освітні аспекти.
5. Проаналізуйте приклади корупційних і антикорупційних практик, представлених у засобах масової інформації. Визначте причини їх виникнення та можливі шляхи запобігання.

6. Розробіть фрагмент виховного заходу для учнів закладу загальної середньої освіти, спрямованого на формування нетерпимості до корупції.
7. Підготуйте есе на одну з тем: «Доброчесність як життєва цінність сучасної молоді»; «Моя позиція щодо корупції»; «Освіта без корупції: виклики та перспективи».
8. Створіть соціальну рекламу (плакат, буклет, інфографіку або відеоролик) на тему формування антикорупційної культури в освітньому середовищі.
9. Доберіть і проаналізуйте педагогічні методи, які можуть бути використані для формування антикорупційної поведінки здобувачів освіти різних вікових груп.
10. Розробіть проєкт «Школа доброчесності», визначивши його мету, завдання, основні заходи та очікувані результати.
11. Складіть перелік життєвих ситуацій, у яких можуть виникати етичні дилеми, пов'язані з корупційними ризиками, та запропонуйте способи їх розв'язання.
12. Проведіть міні-дослідження серед однокурсників (учнів) щодо розуміння понять «корупція», «доброчесність», «антикорупційна поведінка». Узагальніть результати та підготуйте висновки.

Практичні завдання

1. Аналіз ситуацій (кейсів)

Ознайомтеся із ситуаціями та визначте:

- чи містять вони ознаки корупційної поведінки;
- які етичні норми та принципи порушено;
- запропонуйте шляхи запобігання подібним ситуаціям.

Ситуація 1. Батьки учнів пропонують учителю цінний подарунок за особливу увагу до їхньої дитини.

Ситуація 2. Студент просить викладача поставити позитивну оцінку без належного виконання навчальних завдань.

2. Визначення корупційних ризиків

Проаналізуйте діяльність закладу освіти та складіть перелік можливих корупційних ризиків, які можуть виникати в освітньому середовищі. Результати оформіть у вигляді таблиці (Корупційний ризик / Можливі наслідки / Заходи запобігання).

3. Розроблення пам'ятки

У групах створіть пам'ятку «Антикорупційна поведінка здобувача освіти», яка міститиме рекомендації щодо дотримання принципів доброчесності та відповідальності.

4. Рольова гра

Проведіть рольову гру «Етичний вибір». Один із учасників потрапляє в ситуацію, пов'язану з можливим порушенням принципів доброчесності. Інші учасники пропонують варіанти дій та аргументують їх відповідність антикорупційним принципам.

5. Розв'язання педагогічної задачі

Під час підготовки до олімпіади вчитель надає окремим учням матеріали, недоступні для інших учасників. Чи можна вважати такі дії справедливими? Які принципи освітньої діяльності порушено? Запропонуйте альтернативне рішення.

6. Створення кодексу доброчесності

Розробіть проєкт «Кодексу доброчесності здобувача освіти», визначивши його основні принципи, права та обов'язки.

7. Моделювання виховного заходу

Складіть план виховного заходу на тему «Доброчесність починається з мене», визначивши мету, завдання, методи роботи та очікувані результати.

8. Самооцінювання антикорупційної культури

Заповніть анкету самооцінювання та визначте власний рівень готовності до дотримання принципів антикорупційної поведінки. За результатами сформулюйте рекомендації щодо особистісного вдосконалення.

9. Розроблення освітнього проєкту

Підготуйте мініпроект «Освітнє середовище без корупції», у якому передбачте: мету та завдання проєкту; цільову аудиторію; основні заходи; очікувані результати; критерії оцінювання ефективності.

10. Підготовка рекомендацій для педагога

Сформулюйте 8–10 практичних рекомендацій для вчителя щодо формування антикорупційної поведінки здобувачів освіти в навчальній та виховній діяльності.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність понять «корупція», «антикорупційна культура» та «антикорупційна поведінка».
2. Схарактеризуйте основні причини виникнення корупції в суспільстві.
3. Поясніть взаємозв'язок між антикорупційною культурою та антикорупційною поведінкою особистості.
4. Визначте роль закладу освіти у формуванні антикорупційних цінностей здобувачів освіти.
5. Назвіть основні принципи формування антикорупційної поведінки в освітньому середовищі.
6. Охарактеризуйте значення правової культури та правової свідомості у запобіганні корупційним проявам.
7. Поясніть, чому особистий приклад педагога є важливим чинником формування антикорупційної поведінки здобувачів освіти.
8. Які методи та форми роботи доцільно використовувати для формування антикорупційної культури учнівської та студентської молоді?
9. Що таке конфлікт інтересів? Наведіть приклади можливих конфліктів інтересів в освітньому середовищі.
10. Визначте основні ознаки сформованої антикорупційної компетентності особистості.
11. Проаналізуйте ситуацію: учень став свідком несправедливого ставлення до однокласника, але не повідомив про це. Чи можна вважати таку

поведінку проявом громадянської відповідальності? Аргументуйте свою думку.

- 12.Складіть схему або таблицю «Складники антикорупційної культури особистості».
- 13.Запропонуйте власні рекомендації щодо створення в закладі освіти середовища, сприятливого для формування антикорупційної поведінки здобувачів освіти.
- 14.Визначте, які компетентності педагога є найбільш важливими для ефективного антикорупційного виховання учнів.
- 15.Підготуйте коротке есе (1–2 сторінки) на тему: «Моя роль у формуванні суспільства без корупції».
- 16.Розробіть алгоритм дій здобувача освіти у випадку виявлення корупційних або неетичних практик в освітньому середовищі.
- 18.Сформулюйте висновок про значення антикорупційної поведінки для професійної діяльності сучасного педагога та розвитку демократичного суспільства.

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Базові поняття теми

Мотивація наукової діяльності вчителя. Орієнтація вчителя в сучасних методологічних підходах до освіти, формування власної педагогічної філософії. Методологічні орієнтири вчителя-дослідника. Сутнісні ознаки науково-дослідницької культури вчителя української мови і літератури крізь призму різних науково-методологічних підходів. Науково-дослідницькі і педагогічні цінності учителя, що скеровують і координують його діяльність, втілюються у ціннісних орієнтаціях. Робота наукових гуртків та проблемних груп факультету.

Теоретичний блок

Поняття та значення науково-педагогічної діяльності.

Науково-педагогічна діяльність вчителя-філолога – це інтеграція наукової, освітньої та виховної роботи, спрямованої на формування мовної, літературної

та комунікативної компетентності учнів, розвиток педагогічної майстерності та дослідницьких навичок у професійній діяльності.

Основні цілі:

1. Розвиток наукового мислення та критичного аналізу у викладанні мовознавчих і літературознавчих дисциплін.
2. Формування методичних підходів до навчання української мови та літератури.
3. Підготовка здобувачів загальної середньої освіти до самостійного вивчення та дослідження мовних і літературних явищ.

Основні напрями науково-педагогічної діяльності вчителя-словесника

1. Науково-дослідна робота – вивчення мовних явищ, літературних процесів, підготовка наукових публікацій.
2. Методична діяльність – розробка навчальних програм, дидактичних матеріалів, сучасних технологій навчання.
3. Педагогічна практика – робота з учнями, проведення уроків, семінарів, тренінгів.
4. Науково-освітня робота зі студентами та колегами – наставництво, участь у конференціях, наукових гуртках, педагогічних експериментах.
5. Публікаційна діяльність – написання статей, навчально-методичних посібників, монографій, рецензій.

Наукова діяльність учителя української мови і літератури

Наукова діяльність спрямована на дослідження мовних та літературних явищ, проблеми методики викладання, розвиток педагогічної теорії та практики.

Основні види наукової діяльності:

- Теоретичні дослідження – аналіз літератури, історичних джерел, мовних норм, педагогічних концепцій.
- Емпіричні дослідження – експериментальна робота з учнями, анкетування, спостереження.

- Методичні дослідження – розробка інноваційних технологій навчання, дидактичних матеріалів, програм.

Педагогічна діяльність вчителя-філолога

Педагогічна діяльність охоплює:

1. Планування уроків і занять – визначення мети, завдань, методів та форм роботи.
2. Викладання навчальних дисциплін (предметів).
3. Виховна робота – розвиток культури мовлення, етичних цінностей, інтелектуальних здібностей учнів.
4. Індивідуальна робота з учнями – корекція знань, підготовка до олімпіад, конкурсів, дослідницьких робіт.

Методична діяльність

Методична робота вчителя-філолога спрямована на вдосконалення навчально-виховного процесу та підвищення якості освіти.

Основні напрямки:

- створення урочних і позаурочних програм, методичних посібників;
- впровадження інноваційних технологій навчання (проектна діяльність, рольові ігри, інтерактивні методи);
- підготовка та проведення семінарів, тренінгів, майстер-класів;
- участь у педагогічних експериментах та науково-методичних конференціях.

Публікаційна діяльність учителя української мови і літератури

Публікаційна діяльність включає:

1. Статті у наукових і педагогічних журналах.
2. Методичні рекомендації та посібники для вчителів і студентів.
3. Публікації наукових результатів експериментальних та практичних досліджень.

Публікації сприяють підвищенню професійного рівня, репутації вчителя та популяризації наукових результатів.

Використання сучасних технологій у науково-педагогічній діяльності.

Сучасний вчитель-філолог застосовує технології:

- цифрові освітні платформи – Moodle, Google Classroom, LearningApps;
- інтерактивні методи навчання – дискусії, рольові ігри, кейс-методи;
- дослідницькі технології – робота з *corpora*, аналіз текстів, створення навчальних проєктів;
- мультимедійні ресурси – презентації, відео, аудіоматеріали для розвитку комунікативних навичок.

Науково-педагогічна діяльність як фактор професійного розвитку

Регулярне поєднання наукової та педагогічної діяльності дає змогу:

- підвищувати кваліфікацію та методичну майстерність;
- формувати дослідницькі компетентності учнів;
- брати участь у професійних конкурсах і грантах;
- активно впливати на розвиток методики та практики викладання.

Проблеми та перспективи науково-педагогічної діяльності

Проблеми:

- недостатнє фінансування науково-педагогічних досліджень;
- обмежений доступ до сучасних джерел та технологій;
- високі навантаження на вчителя та брак часу для наукової роботи.

Перспективи:

- розвиток дистанційної та цифрової освіти;
- міжнародна співпраця та участь у проєктах;
- використання інтерактивних та дослідницьких методик;
- підвищення кваліфікації через наукові школи та тренінги.

ОТЖЕ,

науково-педагогічна діяльність вчителя-словесника є комплексним процесом, що об'єднує наукові дослідження, педагогічну роботу та методичну діяльність. Вона сприяє розвитку професійних компетентностей, підвищенню якості освіти, формуванню дослідницьких та комунікативних навичок учнів, а також забезпечує професійне зростання самого вчителя.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Які основні напрямки науково-педагогічної діяльності вчителя-словесника?
2. Поясніть роль наукової діяльності вчителя у розвитку освіти.
3. Що включає методична діяльність вчителя?
4. Які етапи планування педагогічного експерименту?
5. Чим науково-дослідна діяльність відрізняється від педагогічної практики?
6. Які сучасні технології використовуються у науково-педагогічній діяльності?
7. Чим публікаційна діяльність сприяє професійному розвитку вчителя української мови і літератури?
8. Які проблеми та перспективи науково-педагогічної діяльності існують сьогодні?
9. Як поєднання науки і педагогіки впливає на розвиток компетентностей учнів?

Пошуково-творчі завдання:

1. Складіть таблицю «Напрями науково-педагогічної діяльності вчителя-словесника» з коротким описом кожного напрямку.
2. Проведіть аналіз наукових публікацій у сфері філології та визначте методи дослідження, що застосовували автори.
3. Напишіть коротке есе на тему: «Науково-педагогічна діяльність як фактор професійного розвитку вчителя».
4. Складіть схему «Етапи науково-педагогічної діяльності та їхній взаємозв'язок».
5. Розробіть план методичної роботи на навчальний рік із зазначенням науково-дослідних завдань.

Практичні завдання

1. Розробка навчального проєкту: підготуйте план проєкту для учнів з використанням дослідницьких методів.
2. Аналіз педагогічного дослідження: наведіть приклад експериментальної роботи вчителя-філолога і оцініть її ефективність.
3. Методична розробка: створіть конспект уроку з інтеграцією наукових досліджень та сучасних технологій.
4. Підготовка публікації: підготуйте коротку статтю або рецензію в аспекті педагогічно-філологічного дослідження.
5. Презентація результатів: підготуйте слайд-презентацію педагогічного або наукового дослідження.

Запитання та завдання для самоконтролю:

1. Опишіть основні напрями науково-педагогічної діяльності вчителя-філолога.
2. Поясніть роль методичної діяльності у розвитку професійної компетентності вчителя.
3. Наведіть приклади використання сучасних технологій у педагогічній практиці.
4. Розкрийте значення публікаційної діяльності для професійного зростання вчителя.
5. Складіть коротку схему «Науково-педагогічна діяльність вчителя-словесника: структура та етапи».

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ: ДОСЛІДНИЦЬКІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ

Базові поняття теми

Сталий розвиток, культура сталого розвитку, освіта для сталого розвитку, гуманістичні цінності, соціальна відповідальність, екологічна культура, наукове дослідження, методологія дослідження, дослідницький підхід, міждисциплінарність, науковий метод, контент-аналіз, дискурс-аналіз,

порівняльний аналіз, інтерпретаційний метод, текстоцентричний підхід, мовний і літературний матеріал, наукова проблема, наукова гіпотеза, наукова аргументація.

Теоретичний блок

Сутність поняття сталого розвитку.

Концепція сталого розвитку є однією з провідних парадигм сучасного суспільного розвитку. Вона передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних чинників з метою задоволення потреб нинішнього покоління без загрози для можливостей майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Сталий розвиток ґрунтується на принципах відповідальності, справедливості, рівності, поваги до прав людини та збереження довкілля.

2015 року держави-члени Організації Об'єднаних Націй ухвалили Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, який визначив 17 Цілей сталого розвитку. Їх реалізація передбачає подолання бідності, забезпечення якісної освіти, гендерної рівності, захисту довкілля, миру та партнерства заради сталого майбутнього.

Культура сталого розвитку як освітня цінність.

Культура сталого розвитку є складником загальної культури особистості та охоплює систему знань, цінностей, переконань, моделей поведінки й способів діяльності, спрямованих на відповідальне ставлення до людини, суспільства і природи. Вона передбачає усвідомлення взаємозалежності соціальних, культурних, економічних та екологічних процесів, готовність до відповідального прийняття рішень і активної громадянської участі.

Формування культури сталого розвитку є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти. Освітній процес має сприяти розвитку критичного мислення, соціальної відповідальності, екологічної свідомості, громадянської активності та здатності діяти відповідно до принципів сталого розвитку.

Роль мови та літератури у формуванні культури сталого розвитку.

Українська мова і література є важливими засобами формування світогляду, ціннісних орієнтацій та громадянської позиції особистості. Через

мовні та художні тексти здобувачі освіти знайомляться з моральними нормами, культурними традиціями, суспільними проблемами та способами їх осмислення.

Літературні твори сприяють розвитку емпатії, толерантності, соціальної відповідальності, усвідомленню цінності людського життя та природного середовища. Аналіз художніх образів, конфліктів і морального вибору персонажів допомагає осмислювати проблеми справедливості, рівності, миру, взаємоповаги та відповідального ставлення до довкілля.

Мова виступає інструментом комунікації та пізнання світу. Дослідження мовних засобів репрезентації соціальних, культурних і екологічних проблем дає змогу виявити особливості формування суспільних цінностей і ставлень до викликів сучасності.

Дослідницькі підходи до вивчення проблем сталого розвитку

Дослідження проблем сталого розвитку в галузі філології характеризуються міждисциплінарністю та поєднують підходи мовознавства, літературознавства, педагогіки, соціології та культурології.

Серед найбільш поширених дослідницьких підходів виокремлюють:

- *аксіологічний підхід*, спрямований на вивчення цінностей та їх відображення в мовних і літературних текстах;
- *соціокультурний підхід*, що розглядає мову й літературу як засоби відображення суспільних процесів і культурних змін;
- *компетентнісний підхід*, який акцентує увагу на формуванні знань, умінь і ціннісних орієнтацій, необхідних для реалізації принципів сталого розвитку;
- *міждисциплінарний підхід*, що передбачає інтеграцію знань із різних галузей науки;
- *текстоцентричний підхід*, у межах якого текст виступає основним джерелом дослідницької інформації.

Методи дослідження проблем сталого розвитку в мовно-літературній освіті.

Для вивчення проблем сталого розвитку в мовознавчих, літературознавчих і педагогічних дослідженнях використовують загальнонаукові та спеціальні методи.

До загальнонаукових методів належать:

- аналіз і синтез;
- індукція та дедукція;
- порівняння;
- узагальнення;
- класифікація;
- моделювання.

Серед спеціальних методів особливого значення набувають:

- контент-аналіз, що дає змогу виявити частотність і особливості представлення тем сталого розвитку в текстах;
- дискурс-аналіз, спрямований на дослідження мовних засобів репрезентації соціальних та екологічних проблем;
- інтерпретаційний метод, який використовується для аналізу художніх текстів;
- порівняльний метод, що дає можливість зіставляти різні тексти, авторські позиції та культурні контексти;
- педагогічне спостереження, анкетування та опитування для вивчення рівня сформованості культури сталого розвитку у здобувачів освіти.

Значення наукових досліджень для реалізації ідей сталого розвитку.

Наукові дослідження у сфері мовно-літературної освіти сприяють виявленню ефективних шляхів формування культури сталого розвитку, розробленню інноваційних освітніх технологій і методик, удосконаленню змісту навчання та виховання.

Залучення майбутніх учителів української мови і літератури до дослідницької діяльності дає змогу сформувати в них навички критичного

аналізу інформації, уміння працювати з різними джерелами, оцінювати суспільні процеси та впроваджувати принципи сталого розвитку в освітню практику.

ОТЖЕ,

формування культури сталого розвитку засобами української мови та літератури є важливим напрямом сучасної освіти та наукових досліджень. Мова й література виступають ефективними засобами виховання гуманістичних цінностей, соціальної відповідальності та екологічної свідомості. Використання сучасних дослідницьких підходів і методів забезпечує глибоке вивчення проблем сталого розвитку та сприяє підготовці майбутніх учителів-словесників до реалізації ідей сталого розвитку в професійній діяльності.

Практичний блок

Дайте відповіді на запитання:

1. Розкрийте сутність поняття «сталий розвиток» та схарактеризуйте його основні складники.
2. Яке значення мають Цілі сталого розвитку для сучасної освіти?
3. Що таке культура сталого розвитку та які її основні компоненти?
4. Яку роль відіграють мова і література у формуванні культури сталого розвитку особистості?
5. Поясніть взаємозв'язок між гуманістичними цінностями та принципами сталого розвитку.
6. Які можливості має мовно-літературна освіта для формування екологічної свідомості здобувачів освіти?
7. У чому полягає соціальна відповідальність учителя-словесника в контексті реалізації Цілей сталого розвитку?
8. Схарактеризуйте основні дослідницькі підходи до вивчення проблем сталого розвитку в мовознавстві та літературознавстві.

9. Які методи наукового дослідження доцільно використовувати для аналізу мовних і літературних матеріалів, пов'язаних із тематикою сталого розвитку?
10. Що таке контент-аналіз і які можливості він надає для дослідження проблем сталого розвитку?
11. У чому полягають особливості дискурс-аналізу текстів соціальної та екологічної тематики?
12. Наведіть приклади художніх творів української літератури, у яких порушуються проблеми взаємодії людини і природи, соціальної справедливості чи громадянської відповідальності.
13. Які компетентності майбутнього вчителя-філолога формуються під час дослідження проблем сталого розвитку?
14. Чому міждисциплінарний підхід є важливим для вивчення проблем сталого розвитку?
15. Як дослідницька діяльність сприяє формуванню культури сталого розвитку у здобувачів освіти?
16. Проаналізуйте одну з Цілей сталого розвитку та визначте, як її можна реалізовувати засобами мовно-літературної освіти.
17. Доберіть приклади мовних одиниць або текстів, які репрезентують ідеї відповідального ставлення до природи, суспільства та культурної спадщини.
18. Сформулюйте висновок щодо ролі філологічної освіти у формуванні культури сталого розвитку та реалізації Цілей сталого розвитку.

Пошуково-творчі завдання

1. Опрацюйте документи ООН щодо Цілей сталого розвитку та визначте, які з них можуть бути реалізовані засобами мовно-літературної освіти.
2. Підготуйте інформаційне повідомлення на тему «Роль освіти у досягненні Цілей сталого розвитку».

3. Здійсніть контент-аналіз матеріалів сучасних українських медіа та визначте, які теми сталого розвитку висвітлюються найчастіше.
4. Доберіть художні твори української літератури, у яких порушено проблеми екології, соціальної справедливості, рівності, миру чи відповідального споживання. Обґрунтуйте свій вибір.
5. Створіть ментальну карту «Культура сталого розвитку в системі цінностей сучасної людини».
6. Проведіть міні-дослідження мовних засобів репрезентації екологічної проблематики в публіцистичних або художніх текстах.
7. Розробіть фрагмент уроку української мови або літератури, у якому реалізуються ідеї сталого розвитку.
8. Підготуйте анотацію наукової статті, присвяченої проблемам сталого розвитку в освіті, мовознавстві або літературознавстві.
9. Створіть соціальний проєкт «Мова і література для сталого майбутнього», визначивши його мету, завдання, цільову аудиторію та очікувані результати.
10. Проаналізуйте шкільні підручники з української мови або літератури та визначте, наскільки в них представлені теми, пов'язані зі сталим розвитком.
11. Підготуйте есе на одну з тем: «Література як засіб формування екологічної свідомості»; «Мова і відповідальність у сучасному суспільстві»; «Цінності сталого розвитку в моєму житті».
12. Проведіть опитування серед здобувачів освіти щодо їхньої обізнаності з Цілями сталого розвитку та узагальніть результати у формі аналітичного звіту.
13. Розробіть систему критеріїв для аналізу художнього твору з позицій культури сталого розвитку (цінності, соціальна відповідальність, ставлення до природи, міжособистісні взаємини тощо).

14. Підготуйте бібліографічний огляд сучасних наукових праць, присвячених проблемам освіти для сталого розвитку та можливостям їх реалізації у філологічній освіті.

15. Створіть інфографіку або буклет «17 Цілей сталого розвитку: погляд майбутнього вчителя української мови і літератури».

Практичні завдання

1. Аналіз тексту крізь призму сталого розвитку

Прочитайте запропонований художній або публіцистичний текст. Визначте: які ідеї сталого розвитку в ньому представлені; які цінності пропагує автор; які мовні засоби використовуються для впливу на читача.

2. Контент-аналіз текстових матеріалів

Доберіть 5–7 публікацій із друкованих або електронних медіа на тему сталого розвитку. Проведіть контент-аналіз за такими критеріями: тематика; ключові поняття; цільова аудиторія; мовні засоби впливу; зв'язок із Цілями сталого розвитку.

3. Порівняльний аналіз художніх творів

Порівняйте два художні твори української літератури, у яких порушено проблеми взаємодії людини і природи, соціальної відповідальності або громадянської активності. Визначте спільні та відмінні риси авторського бачення цих проблем.

4. Розроблення дослідницького проекту

Складіть план наукового дослідження на одну з тем: «Екологічна проблематика в сучасному медіадискурсі»; «Мовні засоби репрезентації ідей сталого розвитку»; «Цінності сталого розвитку в українській літературі».

Визначте об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження.

5. Аналіз дослідницьких методів

Оберіть одну із запропонованих тем наукового дослідження та обґрунтуйте доцільність використання таких методів: аналіз; синтез; контент-аналіз; дискурс-аналіз; порівняльний метод; інтерпретаційний метод.

6. Розроблення анкети

Створіть анкету для вивчення рівня обізнаності здобувачів освіти щодо Цілей сталого розвитку. Передбачте не менше 10 запитань різних типів.

7. Моделювання фрагмента уроку

Розробіть фрагмент уроку української мови або літератури, у якому інтегровано одну з Цілей сталого розвитку. Визначте мету, методи роботи та очікувані результати.

8. Інтерпретація літературного твору

Проаналізуйте один із художніх творів з позицій культури сталого розвитку. Визначте: гуманістичні цінності твору; соціальні та екологічні проблеми; актуальність порушених питань для сучасного суспільства.

9. Розроблення критеріїв аналізу

Створіть систему критеріїв для оцінювання текстів щодо відображення в них ідей сталого розвитку. Запропонуйте не менше 5 критеріїв та шкалу оцінювання.

10. Підготовка методичних рекомендацій

Розробіть рекомендації для вчителя-словесника щодо використання мовно-літературного матеріалу для формування культури сталого розвитку здобувачів освіти.

11. Аналіз освітнього контенту

Дослідіть зміст одного з підручників української мови або літератури. Визначте, які теми та завдання сприяють формуванню культури сталого розвитку, та підготуйте аналітичний висновок.

12. Створення навчального продукту

Розробіть буклет, презентацію, інфографіку або цифровий плакат на тему: «Мова і література як засоби формування культури сталого розвитку», використовуючи результати власного дослідження.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «сталий розвиток» та схарактеризуйте його основні складники.

2. Які Цілі сталого розвитку мають безпосередній зв'язок із системою освіти?
3. Що таке культура сталого розвитку та які її ключові характеристики?
4. Поясніть роль гуманістичних цінностей у формуванні культури сталого розвитку.
5. У чому полягає значення мовно-літературної освіти для реалізації ідей сталого розвитку?
6. Які можливості мають мова та література для формування екологічної свідомості, соціальної відповідальності та громадянської активності здобувачів освіти?
7. Схарактеризуйте основні дослідницькі підходи до вивчення проблем сталого розвитку у філологічних дослідженнях.
8. Поясніть сутність міждисциплінарного підходу та його значення для дослідження проблем сталого розвитку.
9. Назвіть загальнонаукові методи дослідження та визначте особливості їх застосування у філологічних студіях.
10. У чому полягають можливості контент-аналізу для дослідження текстів, присвячених проблемам сталого розвитку?
11. Які завдання виконує дискурс-аналіз у вивченні соціальних та екологічних проблем?
12. Поясніть сутність інтерпретаційного методу та його роль у дослідженні художніх творів.
13. Наведіть приклади художніх текстів, у яких відображено цінності сталого розвитку.
14. Визначте критерії відбору текстів для дослідження проблем сталого розвитку.
15. Схарактеризуйте роль наукових досліджень у впровадженні ідей сталого розвитку в освітню практику.
16. Проаналізуйте одну з Цілей сталого розвитку та визначте можливості її реалізації засобами української мови та літератури.

- 17.Складіть схему «Дослідницькі підходи та методи вивчення проблем сталого розвитку у філології».
- 18.Розробіть алгоритм проведення контент-аналізу текстів, присвячених тематиці сталого розвитку.
- 19.Підготуйте коротке повідомлення про один із сучасних наукових проєктів або досліджень, пов'язаних із реалізацією Цілей сталого розвитку в освіті.
- 20.Сформулюйте власне бачення ролі майбутнього вчителя-філолога у формуванні культури сталого розвитку здобувачів освіти.
- 22.Підготуйте узагальнювальний висновок про значення дослідницької діяльності у формуванні культури сталого розвитку та професійній підготовці майбутнього вчителя української мови і літератури.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

1. Основні ознаки і структурні елементи науки.
2. Сутність пізнання. Рівні і види наукового пізнання.
3. Історія становлення та основні етапи розвитку науки.
4. Особливості науки ХХІ ст.
5. Наукова діяльність, її види та форми.
6. Суб'єкти наукової діяльності.
7. Форми організації та управління наукою в Україні.
8. Наукова школа: структура, функції та основні ознаки.
9. Характеристика принципів методології наукового пізнання.
10. Загальнонаукова методологія та основні принципи наукових досліджень.
11. Характерні особливості наукової мови.
12. Наукова система, її ознаки і принципи.
22. Методологічні основи системного дослідження.

13. Система вимог до наукової роботи і її внутрішньої логіки: композиція та функціональна залежність структурних частин.
14. Науковий документ: його сутність і вимоги.
15. Загальна характеристика науково-дослідних етапів.
16. Дослідний етап: методичне та методологічне забезпечення: програма та план наукового дослідження.
17. Наукова і науково-технічна експертиза: завдання, форми та види.
18. Морально-етичні цінності науковця.
19. Антикорупційне виховання здобувачів освіти як складник професійної діяльності сучасного педагога.
20. Сучасні освітні технології формування антикорупційної культури в закладах освіти.
21. Наукова організація праці.
22. Пріоритети наукових досліджень.
23. Ефективність наукових досліджень.
24. Дослідницький потенціал цілей сталого розвитку в сучасних філологічних студіях.
25. Міждисциплінарні підходи до вивчення проблем сталого розвитку в мовознавстві, літературознавстві та педагогіці.
26. Види літературних джерел інформації.
27. Роль бібліотеки в роботі дослідника.
28. Класифікація інформації.
29. Функції інформації в наукових дослідженнях.
30. Джерела інформації та їх класифікація.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

а) основна:

1. Вихрущ В., Козловський Ю. Методологія та методика наукового дослідження: підручник. Львів: В-во Львівської політехніки. 2020. 336 с.
2. Данильян О., Дзьобань О. Методологія наукових досліджень:

підручник. Харків: Право. 2019. 368 с.

3. Дзьобань О. П. Методологія, організація та технологія наукових досліджень. Київ; Одеса: Фенікс, 2025. 284 с.

4. Зацерковний В. І., Тішаєв І.В., Демидов В.К.. Методологія наукових досліджень: навч. посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

5. Ковтун Н. Методологія наукових досліджень: навч.-метод. посібник. Житомир, 2024. 130 с.

6. Колесников О. В. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2011. 144 с.

7. Конверський А. Основи методології та організації наукових досліджень. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 230 с.

8. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Кондор. 2006. 206 с.

9. Колісніченко Є.В. Основи наукових досліджень: конспект лекцій. Суми: Сумський державний університет, 2012. 83 с.

10. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі. Київ: Освіта. 2013.156 с.

11. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 254 с.

12. Свердан М. Н., Свердан М. М. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Чернівці: Рута, 2006. 352 с.

13. Стеченко Д., Чмир О. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: Знання, 2007. 317 с.

14. Тушева В. В. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Харків: Федорко. 2014. 408 с.

15. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Слово, 2013. 240 с.

16. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 178 с.

б) допоміжна:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: монографія / за заг. ред. Н. Сорокіної, А. Артюхова, І. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Калита Н., Котович В., Маркова М.. Історія розвитку поняття «плагіату»: від античності до сьогодення. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2026. Вип. 2. С. 101–107.
3. Калита Н., Котович В., Маркова М. Методологія наукових досліджень у системі підготовки здобувачів вищої освіти. *Суспільство та національні інтереси*. 2026. № 4 (24). С. 471–480.
4. Кодекс честі науковця, або Етичні норми та добрі манери у науці: довідник / Пер. з англ. Львів: Галицька видавнича спілка, 2003. 32 с.
5. Котович В., Маркова М. Герменевтика як універсальна методологія гуманітарного знання. *Вісник науки та освіти*. 2026. № 4 (46). С. 1199–1208.
6. Котович В., Маркова М., Калита Н. Методологія наукових досліджень як основа формувань ономастичних дослідницьких умінь здобувачів вищої освіти *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2026. Вип. 11. С. 84–90.
7. Котович В. Ойконімія в контексті лінгвокультурології: питання методології. *Ze studiów nad nazwami własnymi. Terminologia. Teoria i metodologia badań. Zagadnienia nazwotwórstwa* / red. Izabela Domaciuk-Czarny, Marcin Kojder, Adam Siwiec. Lublin. 2020. С. 191–205.
8. Посилкіна О. В., Літвінова О.В., Братішко Ю.С. Методологія наукових досліджень та інноваційний розвиток: навч. посібник. Харків: НФаУ, 2020. 220 с.
9. Селігей П. О. Світло і тіні наукового стилю: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
10. Фурман А. В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект: монографія. Тернопіль: Астон. 2007. 164 с.
11. Kotovych V. Metodologia lingwokultuologicznego badania material oikonimicznego. *Annales philologiae*. Vol 37. No 2 (2019). Lublin, 2019. S. 27–41.

в) інформаційні ресурси:

1. Закон України Про академічну доброчесність <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads>
2. Нормативна база з підтримки принципів академічної доброчесності в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка <https://drive.google.com/drive/folders/15CFxNIToPo8hS3vqPsPUWO-1yyL50n2d>
3. Положення про атестацію здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра та магістра в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка <https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1DebcsdzvQ9MC5nfULR5XNrG1xZqLUT10>